

‘Herbeleving van martelingen kun je niet faken’

Psychologe Elsbeth Kors doet medisch onderzoek bij afgewezen asielzoekers om bewijzen te vinden dat ze zijn gemarteld. Lichaamstaal – kijken ze naar de grond, draaien ze heftig met hun ogen – is daarbij uiterst belangrijk. ‘Niemand praat graag over vernederingen.’

TEKST: GUIDO SPRING

Klinisch psychologe Elsbeth Kors ontving twee jaar geleden de jonge Ethiopische vrouw Hiwot* in haar onderzoekskamer bij het instituut voor Mensenrechten en Medisch Onderzoek (iMMO) in Diemen. De zeer teruggetrokken en verlegen ogende vrouw vertelde dat ze thuis, op het platteland van Ethiopië, was gemarteld en verkracht door mannen in uniform.

De militairen of agenten zochten haar man, net als zijzelf lid van het onderdrukte Oromo-volk. Hij was actief in de illegale beweging voor meer rechten voor de Oromo, maar hij was al een tijdlang verdwenen. Waar haar man was, kon Hiwot niet vertellen. Ze wist het niet. Ze werd gearresteerd, kon ontsnappen en vluchtte naar Sudan.

Elsbeth Kors, die sinds 2007 forensisch-me-

‘De meeste mensen begrijpen een litteken beter dan een depressie’

disch onderzoek doet en sinds 2012 voor het iMMO, vroeg Hiwot meer te vertellen. ‘Ze zei letterlijk dat ze als een beest werd verkracht, zoals haar man dat nooit zou doen’, vertelt ze. ‘Dat kan een indicatie zijn voor extreme vormen van geweld bij een verkrachting. Vaak wordt dan anale verkrachting bedoeld.’

Als psychologe let Kors behalve op de inhoud van het verhaal ook ‘zeer precies’ op hoe iemand het vertelt, vervolgt ze. ‘Ik zag dat Hiwot naar de grond en langs me heen keek. Ze had angst in haar ogen. Mij zag ze

niet meer. Dat betekent dat ze alles op dat moment herbeleefde. Herbeleving is een sterke aanwijzing dat het verhaal waar is. Dat kun je eigenlijk niet “faken”. Dat versterkte de geloofwaardigheid van haar verhaal.’

Hiwot kreeg na het iMMO-onderzoek als nog een verblijfsvergunning, terwijl de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) die eerst had afgewezen omdat haar vluchtverhaal ongeloofwaardig zou zijn. Kors: ‘De IND stelde dat ze niet verder wilde vertellen over haar martelingen. Dat is echter logisch en heel menselijk. Niemand praat graag over dit soort vernederende ervaringen.’

Op deze regenachtige donderdagmiddag is net het wekelijkse overleg achter de rug waarin een klein team, met altijd minimaal een arts, een psycholoog en een juridisch medewerker, zich buigt over de aanvragen voor een medisch onderzoek bij het

iMMO. Elsbeth Kors is bij elk overleg aanwezig. Pas als het iMMO verwacht dat een medisch onderzoek echt een verschil kan maken, neemt het de aanvraag in behandeling. Dat gebeurt ruim honderd keer per jaar.

Het gaat om mensen die zeggen te zijn gemarteld of andere vormen van extreem geweld te hebben ondergaan. ‘Ons doel is via medisch onderzoek vaststellen in hoeverre bepaalde klachten van een asielzoeker veroorzaakt kunnen zijn door wat hij of zij heeft meegemaakt’, vertelt Kors, zittend

naast een medische onderzoekstafel zoals die in de spreekkamer van elke huisarts staat. ‘Onze artsen onderzoeken de littekens en onze psychologen inventariseren de psychische klachten. In een gezamenlijk rapport geven we onze bevindingen weer.’

Als dit ‘medisch steunbewijs’ oplevert, dat aantoont dat iemand zeer waarschijnlijk gemarteld is, kan hij of zij recht krijgen op verblijf in Nederland. Bij grofweg de helft van alle iMMO-onderzoeken gebeurt dit. ‘We stellen daarvoor vragen als: waar gaan je nachtmerries over? Wat maakt dat je bepaalde plekken vermijdt? Waar ben je bang voor in het donker, wat maakt je snel boos? En we letten op wat we zien gebeuren als we erover praten. Nogal eens zien we dan een herbeleving.’

Wandelende tijdbom

De psychische effecten van de ondergane martelingen werken meestal langer door dan de fysieke gevolgen. Kors: ‘Een enkeling kun je beschouwen als “wandelende tijdbom”, die snel een woedeaanval kan krijgen. Veel slachtoffers van marteling hebben echter ernstige andere gedragsproblemen. Een ogenschijnlijk klein voorval kan leiden tot schrikreacties of boosheid. Veel getraumatiseerden kunnen bovendien niemand vertrouwen.’

Enkele dagen eerder was in de grote benedenruimte van dit gebouw de studiedag voor de iMMO-rapporteurs. Thema: seksueel geweld. Grofweg de helft van de door het iMMO onderzochte asielzoekers heeft daar

Beeld uit een fotoserie van Jim Goldberg, die vluchtelingen (in dit geval: een Afghaan die hij aantroef in Griekenland) vraagt op een foto van hen aan te geven waar ze zijn gemarteld.

of er iets is gebeurd. Iemand kan bijvoorbeeld heftig met de ogen draaien. Die observaties zijn medische signalen en deze schrijven we heel exact op in ons rapport. We zagen dat ook bij de Ethiopische Hiwot. Dan kunnen we met een grote mate van zekerheid zeggen wat er gebeurd kan zijn.’

De uiteindelijke beslissing voor het al dan niet krijgen van een verblijfsvergunning ligt bij de IND. Hoewel de dienst het iMMO als deskundig beschouwt, is er ook wantrouwen over de rapportages. Bij psychische klachten speelt dat nog meer, blijkt uit een recent onderzoek van migratierechtdeskundige Marcelle Reneman van de Vrije Universiteit in Amsterdam.

Kors: ‘De meeste mensen begrijpen een litteken beter dan een depressie. Dat zie je ook bij de IND. Groter probleem is echter dat de IND verwacht dat de asielzoeker in de eerste “gehoren” al zijn hele vluchtverhaal vertelt. Dat kun je echter niet verwachten van iemand die getraumatiseerd is. Trauma’s tasten vaak het geheugen aan. Daarin staan wij medici tegenover de juristen die zeggen dat je alles wél in één keer moet vertellen, terwijl wetenschappelijk is bewezen dat dit niet kan. Het is geen onwil, maar onvermogen. Daar moeten gesprekken met de IND over komen. Want uiteindelijk is ons aller doel een zorgvuldige asielprocedure.’

Reageren? wordtvervolgd@amnesty.nl

*De naam is uit privacyoverwegingen gefingeerd.

mee te maken gehad. Het gaat dan om elke seksuele handeling die ongewenst is, bij mannen en vrouwen – van het gedwongen toekijken als iemand wordt verkracht tot seksuele marteling, zoals het onder stroom zetten van testikels.

Mannen hebben meer moeite erover te vertellen dan vrouwen, zegt Kors. ‘Zij kunnen zichzelf moeilijker als slachtoffer zien. Bovendien kan een man die verkracht is in grote verwarring raken over zijn identiteit. Tijdens de verkrachting krijgen ze vaak een lichamelijke reactie, zoals een erectie of zaadlozing. Ben ik misschien homo, vragen

ze zich dan soms af, wat een enorm taboe is in veel culturen. Of: heb ik dit gewild? Dat is natuurlijk niet zo, maar het maakt alles nog moeilijker. De schaamte is groot.’

‘Als rapporteur valt het niet mee zo’n verhaal boven water te krijgen’, vervolgt Kors. ‘Je stelt eerst open vragen: “Kunt u vertellen wat er met u is gebeurd?” Als er een vermoeden is, kun je daarna iets directere vragen stellen: “We weten dat dit soort martelingen in uw land in de gevangenis voorkomen. Heeft u dit ook meegemaakt?” Maar zelfs als iemand niet expliciet wil of kan vertellen wat hem is overkomen, zien we aan de heftige reacties vaak